

BOOK RECEIVED

Gary D. R., 1987: The muskoxen of Polar Bear Pass. National Museum of Natural Sciences, National Museum of Canada. Fitzhenry and Whiteside, 191 pp.

Autor, specjalista w zakresie behawioru arktycznych ssaków, poświęcił tą książkę życiu wołów piżmowych. Autor prowadził badania w ciągu 10 lat, (1968—1978) na terenie doliny Polar Bear Pass, leżącej na wyspie Bathurst Island, wchodzącej w skład kanadyjskiego archipelagu arktycznego — Wysp Królowej Elżbiety. W pierwszym rozdziale autor przybliży czytelnikowi obiekt swych badań. Podaje cechy charakterystyczne budowy wołów piżmowych, pozwalające odróżnić zwierzęta obu płci w różnym wieku. Woły piżmowe są zakwalifikowane do rodziny *Bovidae*, podrodziny *Caprinae* i trybu *Ovibovini*. Wywodzą się z tundry północno-środkowej Azji. Obecnie, naturalne populacje tego gatunku spotyka się tylko w Północnej Kanadzie i Grenlandii. Zwierzęta te introdukowano z powodzeniem w innych miejscach polarnego regionu (Alaska, Norwegia, ZSRR). Populacja grenlandzka liczy około 20 tys., a kanadyjska 50—60 tys. zwierząt. Klimat w jakim żyją woły piżmowe jest typowo arktyczny.

Drugi rozdział książki jest poświęcony rocznemu cyklowi życia tych zwierząt. Rok w życiu wołów piżmowych jest serią sukcesywnych zmian. Przebiega od wiosny, która jest czasem porodów, przez lato, kiedy następuje zmiana włosów oraz trwa okres godowy, do najbardziej krytycznego czasu dla przeżycia tych zwierząt — późnej zimy. Wraz z sezonem zmienia się behawior, którego objawy są opisane szczegółowo. W sezonie godowym obserwuje się narastanie konfliktów w stadach w postaci walk o pozycję socjalną byka. W czasie zimy nasila się śmiertelność, głównie na skutek głodu i ataku wilków.

W rozdziale poświęconym społeczności wołów piżmowych autor omawia skład i wielkość stad oraz ich zmiany sezonowe. W ciągu roku zmienia się zarówno wielkość jak i skład stad. Spotyka się też osobniki samotne przeważnie samce, a ich ilość wzrasta w sezonie godowym. W grupach panuje hierarchiczny system dominacji, a przewodnikiem jest na ogół dominujący byk. W sytuacji zagrożenia stado może przyjąć pozycję obronną.

Czwarty rozdział poświęcony jest zmianom w życiu populacji. Autor notował duże wahania liczebności populacji wołów w różnych latach. Największą liczebność na badanym terenie (121 dorosłych wołów) obserwowano w październiku 1970 roku. Chociaż krowy rodzą cielęta corocznie, bywają lata bez cieląt, jako wynik ekstermalnych warunków środowiskowych. Woły piżmowe wykazują bezpośrednie związki z innymi ssakami (arktyczne wilki, lis, niedźwiedź i zając) i kilkunastoma gatunkami ptaków oraz pośrednie z bezkręgowcami. Pewne związki są na wagę życia lub śmierci jak w przypadku wilka. Omówiono również kontakty człowieka z wołami piżmowymi w aspekcie prehistorycznym, historycznym i współczesnym, jak również ochronę tego gatunku w Kanadzie. Dolna Polar Bear Pass jest parkiem narodowym od 1986 roku.

W podsumowaniu autor omawia przystosowania wołów piżmowych do życia w środowisku arktycznym, zarówno anatomiczne czy fizjologiczne, jak i behawioralne. Specyficzny sposób użytkowania środowiska przez te zwierzęta zabezpiecza je przed nadmiernym zużyciem bazy pokarmowej.

Książka posiada 4 niewielkie dodatki (dane o urodzeniach i śmiertelności, immobilizacji i znakowaniu, wykaz nazw lokalnych i naukowych gatunków omówionych w książce, informacja o sposobach fotografowania). Na końcu książki umieszczono bibliografię pozycji wykorzystanych przez autora oraz słowniczek terminów fachowych.

Książka Davida R. Graya jest wartościową pozycją popularno-naukową zawierającą unikalne obserwacje dotyczące życia wołów piżmowych, przeprowadzone w ostrym klimacie arktycznym. Czytanie książki ułatwia podział rozdziałów na części opatrywane często lekko żartobliwymi tytułami. Książka jest bogato ilustrowana ciekawymi rysunkami, wykonanymi przez autora, które sugestywnie zapoznają nas z budową, cyklem życia czy zachowania wołów piżmowych. Ponadto posiada piękne kolorowe fotografie zwierząt i krajobrazu arktycznego, również autorstwa Davida R. Graya.

Małgorzata Karasińska